УДК 342.9:342.717(477) **DOI https://doi.org/10.32782/2522-9656/2026-20-12**

Романенко Ірина Валентинівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Національної академії Служби безпеки України
ORCID ID: 0000-0002-2167-0834

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF STATELESS PERSONS IN UKRAINE: CHALLENGES OF IMPLEMENTATION UNDER MARTIAL LAW AND EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES

Анотація. У статті здійснено системний адміністративно-процедурний аналіз особливостей реалізації правового статусу осіб без громадянства в Україні в умовах євроінтеграційних процесів та дії правового режиму воєнного стану. Спираючись на специфіку правової природи апатризму, доведено адміністративно-правову необґрунтованість автоматичного поширення на осіб без громадянства загального міграційного режиму іноземців; неприпустимість застосування до апатридів загальних заходів міграційного примусу (примусового повернення чи примусового видворення), розрахованих на наявність держави повернення, що за відсутності належного правового механізму консервує стан їх нелегального перебування. Аргументовано необхідність нормативної автономізації адміністративно-правового статусу осіб без громадянства як самостійного публічно-правового інституту, що є визначальною передумовою переходу органів публічної влади від контрольно-наглядової до людиноцентричної моделі взаємодії з апатридами.

Систематизовано адміністративно-процедурні недоліки застосування статті 6-1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», насамперед надмірну тривалість процедури розгляду заяв та правову незахищеність особи під час перевірок документів органами правопорядку. Доведено неефективність виключно судового порядку встановлення фактів народження дітей на тимчасово окупованих територіях України як чинника, що генерує ризик виникнення поколіннявого безгромадянства. На основі практики Європейського суду з прав людини та доктрини «намібійського винятку» аргументовано необхідність запровадження спрощеного адміністративного підтвердження фактів народження відділами державної реєстрації актів цивільного стану на підконтрольній території за первинними медичними документами. З урахуванням правових стандартів Європейського Союзу визначено концептуальні напрями модернізації вітчизняного адміністративного законодавства з метою подолання правової невизначеності апатридів та ефективного запобігання ризикам безгромадянства в умовах воєнного стану.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, особи без громадянства, апатриди, процедура визнання особою без громадянства, правовий режим воєнного стану, тимчасово окуповані території, Війна за Незалежність України.

Abstract. The article presents a systemic administrative-procedural analysis of the specificities of implementing the legal status of stateless persons in Ukraine in the context of European

integration processes and the legal regime of martial law. Relying on the specific legal nature of statelessness, the study proves the administrative-legal unjustifiability of automatically extending the general migration regime for foreigners to stateless persons, as well as the inadmissibility of applying standard migration enforcement measures (forced return or expulsion) to stateless individuals–measures inherently premised on the existence of a country of return–which, in the absence of an adequate legal mechanism, perpetuates their irregular stay. The necessity of regulatory autonomization of the administrative-legal status of stateless persons as an independent public-law institution is substantiated as a determinative prerequisite for the transition of public authorities from a control-supervisory to a human-centric model of interaction with stateless individuals.

The article systematizes administrative-procedural deficiencies in the application of Article 6-1 of the Law of Ukraine “On the Legal Status of Foreigners and Stateless Persons,” primarily the excessive duration of application review proceedings and the legal vulnerability of individuals during document checks by law enforcement agencies. It demonstrates the ineffectiveness of relying exclusively on judicial proceedings to establish facts of birth for children in the temporarily occupied territories of Ukraine as a factor generating the risk of generational statelessness. Based on the case law of the European Court of Human Rights and the “Namibia exception” doctrine, the necessity of introducing simplified administrative verification of birth facts by civil status registration bodies in government-controlled territory based on primary medical records is substantiated. Taking into account European Union legal standards, conceptual directions for modernizing domestic administrative legislation are defined with the aim of resolving the legal uncertainty of stateless persons and effectively preventing the risks of statelessness under martial law.

Key words: administrative and legal status, stateless persons, apatrides, statelessness determination procedure, legal regime of martial law, temporarily occupied territories of Ukraine, War for the Independence of Ukraine.

Постановка проблеми. Закріплений у статті 3 Конституції України [1] обов’язок держави щодо утвердження й забезпечення прав і свобод людини поширюється на всіх осіб під її юрисдикцією, незалежно від наявності чи відсутності громадянства. Особливе місце серед суб’єктів публічно-правових відносин посідають особи без громадянства (апатриди). Відсутність стійкого юридичного зв’язку з будь-якою державою зумовлює їхню підвищену правову та соціальну вразливість: на практиці такі особи систематично стикаються з адміністративними перешкодами, що ускладнюють легалізацію перебування, ідентифікацію та документування, державну реєстрацію актів цивільного стану, доступ до медичної допомоги та судового захисту.

Тривалий час проблема безгромадянства в Україні перебувала на периферії наукового дискурсу та нормотворчості, що консервувало стан правової невизначеності осіб із неврегульованим громадянським статусом. Приєднання України у 2013 році до Конвенції про статус апатридів 1954 року та Конвенції про скорочення без громадянства 1961 року, а також нормативне закріплення в Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» адміністративної процедури визнання особою без громадянства створили первинне нормативне підґрунтя для подолання цього явища. Водночас повномасштабна збройна агресія російської федерації, тривала окупація окремих територій та масштабні вимушені міграційні процеси загострили загрозу зростання

безгромадянства, насамперед серед дітей, позбавлених належної державної реєстрації факту народження, що блокує застосування як принципу «права крові», так і субсидіарного «права ґрунту» для превенції апатризму. У поєднанні з набуттям Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі (далі – ЄС) зазначені чинники зумовлюють нагальну потребу гармонізації вітчизняного адміністративного законодавства з європейськими правовими стандартами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні засади галузевого та конституційного статусу особи опрацьовані в наукових працях І. Полховської [2] та В. Михайловського [3]. Загальнотеоретичні засади правових режимів негромадян досліджувалися О. Гулаком, С. Слюсаренком, С. Позняковим [4], а також систематизовані у праці Ю. Галаз [5]. Міжнародно-правову природу апатризму ґрунтовно вивчав І. Флис [6], а правові стандарти Європейського Союзу у цій сфері всебічно висвітлено О. Францевою [7].

Більшість наукових праць зосереджена на висвітленні міжнародних зобов'язань або на загальних категоріях адміністративної правосуб'єктності осіб без громадянства. Разом із тим, недостатньо дослідженими в адміністративно-правовій доктрині залишаються конкретні процедурні бар'єри, що виникають під час визнання статусу, посвідчення тимчасового правового становища та реєстрації актів цивільного стану осіб без громадянства в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Хоча загальне розмежування статусів іноземців та апатридів досліджувалося на теоретичному рівні, у сфері публічного адміністрування досі не знайшла належного відображення автономність адміністративно-правового статусу осіб без громадянства. Законодавцем і надалі зберігається уніфікований підхід, згідно з яким правовий режим іноземців та апатридів регламентується в межах єдиного нормативно-правового акта. Проте якщо іноземець перебуває під юрисдикцією двох держав і користується інститутом консульського захисту, то апатрид залежить виключно від правопорядку держави перебування.

Механічне поширення загального міграційного режиму на осіб без громадянства породжує системні адміністративно-процедурні суперечності:

– значна тривалість адміністративного провадження щодо визнання особою без громадянства: відповідно до частини дев'ятої статті 6-1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» строк прийняття рішення становить до шести місяців із можливістю його подовження посадовою особою міграційної служби до дванадцяти місяців, що зумовлює тривалий стан правової невизначеності заявника;

– вразливий правовий статус довідки про звернення за визнанням особою без громадянства: не маючи статусу документа, що посвідчує особу відповідно до спеціального законодавства про демографічний реєстр, вона створює

загрозу превентивного адміністративного затримання особи під час спеціальних перевірок документів в умовах дії правового режиму воєнного стану;

– надмірна обтяжливість виключно судового порядку підтвердження фактів народження дітей на тимчасово окупованих територіях України за відсутності прямої позасудової (адміністративної) процедури реєстрації в органах державної реєстрації актів цивільного стану.

Метою статті є здійснення комплексного адміністративно-процедурного аналізу сутності та специфіки правового статусу осіб без громадянства в Україні, виявлення системних колізій у процедурах їх визнання, легалізації правового становища та державної реєстрації актів цивільного стану відповідно до правових стандартів ЄС та вимог правового режиму воєнного стану, а також вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «правовий статус» є фундаментальною для визначення становища особи у відносинах із публічною владою. У вітчизняній доктрині до базових елементів структури статусу особи традиційно відносять суб’єктивні права, свободи, юридичні обов’язки, громадянство, правосуб’єктність, гарантії та відповідальність, які ґрунтуються на принципах рівності, гуманізму та верховенства права [2, с. 20–22]. Водночас в адміністративно-правовому вимірі цей статус набуває вираженого галузевого змісту, оскільки обсяг прав і обов’язків безпосередньо зумовлюється характером тих публічно-правових відносин, у які вступає особа з органами публічної влади [3, с. 86].

Досліджуючи правове становище негромадян (іноземців та осіб без громадянства), О. Гулак, С. Слюсаренко та С. Позняков звертають увагу на ключову відмінність між цими категоріями: якщо іноземець перебуває під юрисдикцією двох держав (держави громадянства та держави поточного перебування), то особа без громадянства перебуває виключно під юрисдикцією держави фактичного проживання [4, с. 193].

Як наслідок, апатрид повністю позбавлений доступу до консульського чи дипломатичного захисту, не має змоги виїхати до країни свого походження та не володіє зовнішніми безпековими гарантіями [6, с. 58]. За таких обставин застосування до осіб без громадянства стандартних заходів імміграційного примусу (зокрема вимог самостійного виїзду з території або примусового видворення, розрахованих на іноземців, які мають державу повернення) є доктринально необґрунтованим. Це вступає в очевидну суперечність із принципом верховенства права та фактично прирікає апатридів на нелегальне перебування через об’єктивну неможливість виконання приписів міграційних органів.

У теорії публічного адміністрування традиційно виділяють три базові правові режими перебування негромадян: національний, найбільшого сприяння та

спеціальний. Частина перша статті 26 Конституції України закріплює для осіб, які законно перебувають в Україні, саме національний режим.

Проте щодо апатридів ця конструкція зазнає суттєвої деформації. Режим найбільшого сприяння ґрунтується на міжнародних договорах і принципі міждержавної взаємності, суб'єктом якого особа без громадянства бути не може за відсутності держави громадянської належності. Відтак реальне становище осіб без громадянства визначається постійною колізією між конституційним національним режимом та обмежувальним спеціальним режимом галузевих актів. При цьому показником зрілості правової держави є саме мінімізація штучних адміністративних відмінностей між громадянами та негромадянами [5, с. 5–6].

У контексті адаптації законодавства України до європейських норм важливе значення має аналіз напрацьованих механізмів захисту апатридів у праві ЄС. Як відзначає О. К. Францева, на рівні установчих договорів – зокрема частини другої статті 67 Договору про функціонування Європейського Союзу – апатриди прирівняні до громадян третіх країн, що поширює на них дію спільної політики у сфері притулку, імміграції та контролю зовнішніх кордонів [7, с. 268–271]. Мінімальні стандарти їхніх адміністративно-процедурних прав деталізовано в низці актів вторинного законодавства ЄС: Директивах 2011/95/ЄС, 2013/32/ЄС та 2013/33/ЄС щодо спільних процедур надання й позбавлення міжнародного захисту та стандартів прийому заявників, а також у Регламенті (ЄС) № 604/2013 (Дублін ІІІ) і Регламенті (ЄС) № 883/2004 щодо координації систем соціального забезпечення.

Разом із тим, на рівні ЄС досі відсутня уніфікована дефініція «особи без громадянства» та спільний процедурний стандарт її визнання, що зумовлює значну фрагментарність національної практики держав-членів. Як зазначає О. Францева, низка країн ЄС досі не ратифікувала Конвенції ООН 1954 та/або 1961 років. За відсутності спеціальних адміністративних процедур визнання апатридів такі особи фактично позбавлені дієвого правового захисту, оскільки вони не підпадають під конвенційні критерії біженця за Конвенцією про статус біженців 1951 року (за відсутності індивідуального переслідування), а інститут міжнародного захисту не призначений для врегулювання правового вакууму, зумовленого відсутністю громадянської належності [7, с. 269–270].

Особливий інтерес становить судова практика держав-членів ЄС щодо запобігання без громадянству дітей (зокрема рішення суду іспанської провінції Гіпускоа та Верховного суду Ірландії), де суди ставили на перше місце забезпечення прав та законних інтересів дитини та стабільність її правового зв'язку з державою народження [7, с. 270–271]. Цей досвід засвідчує, що адміністративні процедури мають бути максимально спрощеними, усуваючи будь-які дискримінаційні бар'єри на шляху державної реєстрації фактів народження.

Запровадження у статті 6-1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» спеціальної процедури визнання особою без громадянства заклало первинні нормативні засади легалізації апатридів. Комплексний характер цих законодавчих змін забезпечив особам базовий обсяг публічно-правових гарантій: можливість оформлення посвідки на тимчасове проживання, право на отримання дозволу на імміграцію після двох років проживання, доступ до безоплатної вторинної правничої допомоги та звільнення від сплати судового збору під час оскарження рішень міграційного органу [8; 9].

Оцінюючи конструкцію статті 6-1 Закону у системному зв’язку із суміжними нормативними актами, слід констатувати структурно-функціональний дисбаланс між публічно-правовою метою легалізації апатрида та адміністративно-процедурними засобами її досягнення. Встановлена тривалість провадження – до шести місяців із дискреційним правом посадової особи міграційного органу подовжити цей строк до дванадцяти місяців – зумовлена необхідністю здійснення комплексу міжвідомчих перевірок і встановлення фактів за відсутності первинних документів. Проте такий тривалий часовий проміжок, за відсутності належного проміжного документального забезпечення, перетворює адміністративне провадження на період суттєвої правової невизначеності заявника.

Зазначена проблема загострюється через колізію між нормами статті 6-1 Закону та нормами Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус». Довідка про звернення за визнанням особою без громадянства виконує виключно реєстраційно-облікову функцію, засвідчуючи законність тимчасового перебування на території держави, проте не наділена властивостями документа, що посвідчує особу. В умовах дії правового режиму воєнного стану, коли нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суб’єктам владних повноважень надано право здійснювати перевірку документів у посиленому режимі, пред’явлення такої довідки не усуває ризику застосування до заявника заходів превентивного адміністративного примусу. Зокрема, виникає загроза адміністративного затримання на строк до трьох діб для встановлення особи, що прямо нівелює правозахисний потенціал запровадженої спеціальної процедури.

Критичним викликом для публічного адміністрування в умовах триваючої Війни за Незалежність України та повномасштабної збройної агресії рф стало забезпечення прав осіб, які опинилися в зоні бойових дій та окупації. Зокрема, припинення функціонування відділів державної реєстрації актів цивільного стану на тимчасово окупованих територіях призвело до ситуації, за якої значна кількість новонароджених дітей позбавлена документів про народження

державного зразка [6, с. 60–62]. Чинний спеціальний судовий механізм (стаття 317 Цивільного процесуального кодексу України, яка визначає особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України) характеризується складною процедурою, необхідністю попереднього отримання письмової відмови органу державної реєстрації актів цивільного стану, тривалістю розгляду справ та практичною фінансовою й логістичною недоступністю для батьків, які перебувають в окупації.

Неможливість своєчасного отримання первинного документа державного зразка блокує підтвердження громадянства дитини, ускладнює визнання її правосуб'єктності та формує безпосередню загрозу виникнення стану апатризму. З огляду на європейські стандарти захисту прав дітей та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), держава має запровадити дієву позасудову (адміністративну) процедуру реєстрації народження відділами державної реєстрації актів цивільного стану на підконтрольній території. Спрощене адміністративне підтвердження факту народження дитини на підставі первинних медичних документів має ґрунтуватися на визнаній у практиці Міжнародного Суду ООН та ЄСПЛ доктрині «намібійського винятку», відповідно до якої факт нелегітимності окупаційної влади не повинен шкодити невідчужуваним правам мирного цивільного населення.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави констатувати, що специфіка адміністративно-правового статусу осіб без громадянства вимагає відмови від його механічного ототожнення зі статусом іноземців на користь нормативної виокремлення. Така автономізація покликана забезпечити системну переорієнтацію діяльності органів публічної влади: від контрольно-наглядового тиску та заходів міграційного примусу до людиноцентричної моделі адміністративно-процедурної легалізації та інтеграції осіб без громадянства.

Відсутність у апатрида юридичного зв'язку з будь-якою іноземною державою та неможливість отримання дипломатичного захисту зумовлюють його виключне підпорядкування юрисдикції держави фактичного проживання. За таких умов застосування до осіб без громадянства загальних заходів імміграційного примусу (примусового повернення та примусового видворення, розрахованих на наявність держави повернення) суперечить засадам верховенства права та фактично прирікає апатридів на стан тривалої нелегальності.

Оптимізація процедури визнання особою без громадянства (стаття 6-1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») потребує скорочення тривалих строків розгляду заяв та узгодження статусу довідки про звернення із Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України,

посвідчують особу чи її спеціальний статус». Наділення цієї довідки властивостями тимчасового документа, що посвідчує особу, усуне ризик превентивного затримання під час перевірок в умовах правового режиму воєнного стану.

В умовах триваючої збройної агресії рф запобігання поколіннєвому безгромадянству дітей, народжених на тимчасово окупованих територіях України, вимагає переходу від складного судового порядку до спрощеної позасудової реєстрації відділами державної реєстрації актів цивільного стану. Керуючись пріоритетом забезпечення прав та законних інтересів дитини та міжнародно визнаною доктриною «намібійського винятку», держава має запровадити пряме адміністративне підтвердження фактів народження на підставі первинних медичних документів.

Подальші наукові розвідки мають спрямовуватися на гармонізацію вітчизняних адміністративних процедур легалізації осіб без громадянства з міграційними директивами Європейського Союзу та практикою Європейського суду з прав людини.

Перелік використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Полховська І. К. Поняття і принципи конституційно-правового статусу особи в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 19–23. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/4_2012/05.pdf.

3. Михайловський В. Загальні засади адміністративно-правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Jurnalul Juridic Naţional: Teorie şi Practică*. 2017. Aprilie. С. 85–87. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/2/20.pdf.

4. Гулак О. В., Слюсаренко С. В., Позняков С. П. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства: теоретико-правові засади. *Наукові записки. Серія: Право*. 2022. Вип. 12. С. 191–195.

5. Галаз Ю. А. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства: поняття, зміст, сучасні підходи. *Академічні візії*. 2023. Вип. 25. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.10978311.

6. Флис І. Безгромадянство – темне місце в міжнародному праві. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. Вип. 4 (67). С. 56–63. DOI: https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.4.9.

7. Францева О. К. Права осіб без громадянства у праві Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 82: частина 3. С. 267–272. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.42.

8. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 179.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання особою без громадянства: Закон України від 16.06.2020 р. № 693-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 44. Ст. 382.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.

2. Polkhovska, I. K. (2012). Poniattia i pryntsypy konstytutsiino-pravovoho statusu osoby v Ukraini [Concept and principles of the constitutional and legal status of an individual in Ukraine]. *Pravo i suspilstvo.* № 4. S. 19–23. Retrieved from: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/4_2012/05.pdf.

3. Mykhailovskyi, V. (2017). Zahalni zasady administratyvno-pravovoho statusu vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini [General foundations of the administrative-legal status of internally displaced persons in Ukraine]. *Jurnalul Juridic Naţional: Teorie şi Practică*. Aprilie. C. 85–87. Retrieved from: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/2/20.pdf.

4. Hulak, O. V., Sliusarenko, S. V., Pozniakov, S. P. (2022). Pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: teoretyko-pravovi zasady [Legal status of foreigners and stateless persons: theoretical and legal foundations]. *Naukovi zapysky.* Seriia: Pravo. Vyp. 12. S. 191–195.

5. Halaz, Yu. A. (2023). Pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: poniattia, zmist, suchasni pidkhody [Legal status of foreigners and stateless persons: concept, content, and modern approaches]. *Akademichni vizii.* Vyp. 25. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.10978311.

6. Flys, I. (2023). Bezghromadianstvo – temne mistse v mizhnarodnomu pravi. Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom [Statelessness – a dark area in international law]. *Yurydychni nauky*. Vyp. 4 (67). S. 56–63. DOI: https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.4.9.

7. Frantseva, O. K. (2024). Prava osib bez hromadianstva u pravi Yevropeiskoho Soiuzu [Rights of stateless persons under European Union law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu.* Seriia: Pravo. Vyp. 82: chastyna 3. S. 267–272. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.42.

8. Pro pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: Zakon Ukrainy vid 22.09.2011 r. № 3773-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2012. № 19–20. St. 179.

9. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vyznannia osoboiu bez hromadianstva: Zakon Ukrainy vid 16.06.2020 r. № 693-IX. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2020. № 44. St. 382.

Дата першого надходження статті до видання: 15.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)